Íslandsdeild NATO-þingsins 1. júní 2022

F R Á S Ö G N

af vorfundi NATO-þingsins í Vilníus 27. –30. maí 2022

Árlegur vorfundur NATO-þingsins var haldinn í Vilníus dagana 27. – 30. maí sl. Fyrirhugað hafði verið að halda fundinn í Kænugarði en hann var fluttur til Litháen eftir að Rússar hófu árásir á Úkraínu 24. febrúar sl. Af hálfu Íslandsdeildar NATO-þingsins sóttu fundinn Njáll Trausti Friðbertsson formaður, Andrés Ingi Jónsson, varaformaður og Stefán Vagn Stefánsson auk Örnu Gerðar Bang ritara. Á vorfundum NATO-þingsins vinna málefnanefndir skýrslur og eiga fundi með fulltrúum ríkisstjórna, alþjóðastofnana og sérfræðingum. Þá er þingfundur haldinn þar sem fjallað er um þau mál sem hæst ber í alþjóðlegri öryggis- og varnarmálaumræðu. Helstu umræðuefni fundarins voru stríðið í Úkraínu, ný grunnstefna NATO, netöryggi og fjölþættar ógnir. Einnig fór fram umræða um það hvernig NATO-þingið geti sýnt Úkraínu staðfastan stuðning og hvernig þjóðþing aðildarríkjanna geti veitt frekari aðstoð. Rúmlega 230 þingmenn sóttu fundinn frá aðildarríkjum NATO auk fulltrúa frá 20 aukaaðildar- og áheyrnarríkjum.

Á fundi stjórnarnefndar NATO-þingsins voru til umræðu drög að tveimur ályktunum NATO-þingsins, annars vegar um stuðning við Úkraínu þar sem innrás Rússa er fordæmd og hins vegar um það hvernig takast eigi á við ógn Rússa í tengslum við stríði í Úkraínu. Olha Stefanishyna, varaforsætisráðherra Úkraínu ávarpaði fundinn og svaraði spurningum nefndarmanna. Hún þakkaði þá ómetanlegu aðstoð sem aðildarríkin hafa veitt Úkraínu frá upphafi stríðsins og kallaði eftir enn frekari stuðningi þar sem ástandið sé skelfilegt og um þjóðarmorð sé að ræða. Þá minnti hún á að Úkraína hafi sótt um aðild að NATO árið 2008 og vonaðist til að umsóknin yrði samþykkt sem fyrst. Einnig fór fram umræða um aðildarumsókn Finnlands og Svíþjóðar að NATO og studdu nefndarmenn hana samhljóða. Undirbúningur þinglegrar meðferðar vegna fullgildingarinnar er þegar hafinn hérlendis og á hinum norðurlöndunum. Enn fremur voru teknar ákvarðanir um starfsemi og helstu viðfangsefni NATO-þingsins seinni hluta árs 2022 og fjárhagsáætlun þingsins yfirfarin og rædd.

Vísinda- og tækninefnd ræddi drög að þremur skýrslur á fundi sínum. Sú fyrsta fjallaði um það hvernig styrkja megi NATO tæknilega, önnur um aðlögun að loftslagsbreytingum og áhrif þeirra á almannaöryggi og sú þriðja um framtíð hernaðar þar sem Njáll Trausti Friðbertsson var skýrsluhöfundur og kynnti hana fyrir nefndinni og svaraði spurningum. Hann sagði skýrsluna fjalla um það hvernig stríðsrekstur framtíðar gæti litið út með áherslu á tækniþróun og aðlögun NATO að henni. Þá fjalli skýrslan einnig um stríðið í Úkraínu og hugsanleg áhrif þess á stríðsátök í framtíðinni. Skýrslan sé ætluð sem umræðuvettvangur fyrir þingmenn og verði uppfærð fyrir ársfund NATO-þingsins eftir að tekið hafi verið tillit til breytingartillagna frá nefndamönnum.

Jovita Neliupsiene, aðstoðarráðherra efnahags- og nýsköpunarmála í Litháén ávarpaði Vísinda- og tækninefndina og svaraði spurningum nefndarmanna. Njáll Trausti Friðbertsson spurði hann hver væri lykillinn að velgengni Litháen í netöryggismálum en þeir eru listaðir númer sex á heimsvísu. Neliupsiene svaraði því til að mikil áhersla hafi verið lögð á netöryggismál um árabil í Lithaén og auknu fjármagni og fræðslu varið til málaflokksins. Þá taldi hann gagnlegt að málaflokkurinn sé á forræði einnar handar og í Litháen sé það á hendi varnarmálaráðuneytisins.

Andrés Ingi Jónsson tóku þátt í umræðum um skýrslu um loftslagsbreytingum og áhrif þeirra á almannaöryggi. Hann benti á að í skýrslunni sé rætt um losunartölur vegna hervæðingar og spurði hvort ekki sé gagnlegra að bæta þá mælikvarða sem eru nú þegar til staðar á vettvangi Sameinuðu þjóðanna í stað þess að þróa nýja mælikvarða eingöngu fyrir losun herafla. Julijus Grubliauskas, sérfræðingur í málefnum orkuöryggis og loftslagsbreytinga hjá NATO svaraði því til að sum aðildarríki NATO vilji ekki deila tölfræðilegum upplýsingum um losun og bandalagið geti ekki krafið þau um slíkar upplýsingar. Hann sé þó sammála Andrési Inga um að innleiðing staðla Milliríkjanefndar sameinuðu þjóðanna (IPCC) varðandi losun sé æskileg.

Nefnd um lýðræði- og öryggi fjallaði um drög að þremur skýrslum. Í fyrsta lagi um það hvernig styrkja megi innviði og varnir bandalagsins gegn netógnum, í öðru lagi um hlutverk NATO við að varðveita mannúðarrými og í þriðja lagi um loftslagsbreytingar og leiðir til að takmarka áhrif þeirra á almannaöryggi. Andrés Ingi Jónsson tók þátt í umræðum nefndarinnar og benti m.a. á að samhliða baráttu gegn netógnum þurfi að stíga varlega til jarðar varðandi söfnun og úrvinnslu upplýsinga um almenning. Þekkt væri af umræðu um fjarskiptamál innan Evópusambandsins að ríkjum hætti til að setja reglur um allt of víðtæka og almenna gagnageymd gagnvart öllum almenningi, sem í sinni verstu mynd gætu gengið gegn grunngildum mannréttinda. Fleiri þingmenn viku að þessum þætti í umræðunum og tóku undir mikilvægi þess að ná jafnvægi í gagnasöfnun í þágu almannaöryggis.

Nefnd um efnahagsmál og öryggi ræddi um skýrsludrög um efnahagslegar áskoranir vegna spillingar, málefni Vestur-Balkanskaga og stríðið í Úkraínu og stefnumótandi viðskiptaáskoranir og hvernig tryggja megi nauðsynlega aðfangskeðjur. Gintarė Skaistė, fjármálaráðherra Litháens, ávarpaði nefndin og svaraði spurningum nefndarmanna. Andrés Ingi benti á að í máli hennar hefði komið fram að í kjölfar stríðsins í Úkraínu hefðu stjórnvöld hraðað útgjaldaaukningu til varnarmála, þannig að þegar á þessu ári stefndi í að þau muni ná því markmiði sem sett var fyrir árið 2030. Hann spurði hvort sama máli gegndi með útgjöld til orkuskipta og loftslagsmála, enda hefði komið fram að ríkisstjórnin liti á það sem þjóðaröryggismál að gera landið óháð erlendu jarðefnaeldsneyti. Ráðherrann svaraði því að markmið Litháens væru með þeim metnaðarfyllri innan Evrópusambandsins og að erfitt væri að hraða þeim mikið frá því sem þegar væri.

Þá fjallaði varnar- og öryggismálanefnd NATO-þingsins um drög að þremur skýrslum á fundi sínum. Sú fyrsta fjallaði um innrás Rússlands í Úkraínu og afleiðingar fyrir varnir NATO og nýja grunnstefnu bandalandsins, næsta um þróun hryðjuverkarógnar og viðbrögð NATO og sú þriðja um áskoranir NATO vegna netárása. Nefndarmenn voru sammála um mikilvægi þess að NATO tryggi vernd innviða gegn netárásum og það komi fram í nýrri grunnstefnu NATO.

Hinn eiginlegi þingfundur NATO-þingsins fór fram 30. maí sl. þar sem gestir fluttu ávörp og svöruðu spurningum fundarmanna. Meðal þeirra sem fluttu erindi voru Gerald E. Connolly, forseti NATO-þingsins, Gitanas Nauséda, forseti Litháen, Yehor Cherniv, formaður þingmannanefndar Úkraínu hjá NATO-þinginu, Ruslan Stefanchuk, forseti úkraínska þingsins, Matti Vanhanen, forseti finnska þingsins, Andreas Norlén, forseti sænska þingsins og Mircea Geoana, aðstoðarframkvæmdastjóri NATO. Geoana, ræddi m.a. um stríðið í Úkarínu, nýja grunnstefnu NATO sem lögð verður fram til samþykktar á leiðtogafundi bandalagsins í júní og netöryggi sem vaxandi áhyggjuefni þar sem eðli þeirra er af öðrum toga en það sem þekkst hefði og erfitt væri að rekja slíkar árásir.

Njáll Trausti Friðbertsson áréttaði eindreginn stuðning Íslands við aðildarumsókn Finnlands og Svíþjóðar að NATO og lagði áherslu á að bæði löndin mundu efla og styrkja varnir og fælingarmátt bandalagsins. Hann sagði einnig ljóst að norðurslóðir væru sífellt að verða mikilvægari, ekki síst í ljósi þróunar alþjóðastjórnmála, viðskipta, og öryggismála. Þá sé ekki ólíklegt að Rússar muni til lengri tíma litið endurmeta aflstöðu sína gagnvart NATO á norðurslóðum ef aðild norðurskautsríkjanna tveggja verður að veruleika. NATO verði því að vera viðbúin þeim möguleika að Rússar bregðist við þróun mála á svæðinu með aukinni hervæðingu.

Jafnframt spurði Njáll aðstoðarframkvæmdastjóra NATO hvaða áhrif þróun mála á svæðinu hefði á hlutverk NATO á norðurslóðum. Með inngöngu Finnlands og Svíþjóðar í NATO verði sjö af átta norðurskautsríkjum aðildarríki NATO. Geoana svaraði því til að innganga Finnlands og Svíþjóðar í NATO hefði klárlega mikil áhrif á stöðugleika á Eystrasaltssvæðinu. NATO hafði hins vegar ekki beinu hlutverki að gegna á norðurslóðum en með inngöngu Finnlands og Svíþjóðar muni áhersla á svæðið aukast. Það verði þó áfram áhersla á sameiginleg markmið aðildarríkjanna og norðurskautsríkjanna um að viðhalda norðurslóðum sem lágspennusvæði þar sem stöðugleiki og samstarf ríkir.

Þingfundur kaus um tvær ályktanir, annars vegar um stuðning við Úkraínu og hins vegar um það hvernig takast eigi á við ógn Rússa í tengslum við stríði í Úkraínu. Voru ályktanirnar

samþykktar samhljóða en Andrés Ingi Jónsson sat hjá við atkvæðagreiðsluna. Einnig hittust formenn landsdeilda Norðurlanda og Eystrasaltsríkja (NB8) þar sem farið var yfir þróun mála í varnar- og öryggismálum ríkjanna. Áhersla var lögð á stuðning við aðildarumsókn Finnlands og Svíþjóðar að NATO og stríðið í Úkraínu. Ársfundur NATO-þingsins fer fram í Madrid 18.-21. nóvember nk. Frekari upplýsingar fást hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu www.nato-pa.int.